

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/157585,90-rocznica-zakonczenia-procesu-brzeskiego.html>
2022-05-21, 11:18

90. rocznica zakończenia procesu brzeskiego

13 stycznia 1932 r. przed Sądem Okręgowym w Warszawie zakończył się proces brzeski - najgłośniejszy proces polityczny II Rzeczypospolitej.

Na ławie oskarżonych zasiedli przywódcy antysanacyjnej opozycji z tzw. Centrolewu - z PPS, PSL „Piast”, PSL „Wyzwolenie” i Stronnictwa Chłopskiego; wśród nich znalazł się trzykrotny premier, działacz ruchu ludowego, jeden z Ojców Niepodległości Wincenty Witos.

Wincenty Witos.
Sygnatura:
a:
IPNB-U-1-
4-5-1

Proces brzeski rozpoczął się 26 października 1931 r. i był odpowiedzią sanacji na działania demokratycznej opozycji. Oskarżonym zarzucono, że: *po wzajemnym porozumiewaniu się i działając świadomie, wspólnie przygotowywali zamach, którego celem było usunięcie przemocą członków sprawującego w Polsce władzę rządu i zastąpienie ich przez inne osoby, wszakże bez zmiany zasadniczego ustroju państwowego.*

Witos konsekwentnie odrzucał wysunięte przeciwko niemu zarzuty, twierdząc, że celem działania PSL „Piast” nie było przygotowanie zamachu stanu, lecz kształtowanie i umacnianie społeczeństwa obywatelskiego. Dowodził, że przez cały okres swojej działalności politycznej w niepodległej Polsce kierował się polską racją stanu.

Wszystkich aresztowanych przywódców opozycji umieszczono w twierdzy brzeskiej, gdzie poddano ich więziennemu rygorowi, w przypadku jego nieprzestrzegania traktowano ich jak pospolicznych przestępców. Powszechne było stosowanie karceru, bicie, głodzenie, a nawet pozorowanie egzekucji. 13 stycznia 1932 r. oskarżeni usłyszeli wyroki pozbawienia wolności (uniewinniono tylko Adolfa Sawickiego). W konsekwencji wielu z nich podjęło decyzję o udaniu się na emigrację, w tym m.in. Witos, który wyjechał do Czechosłowacji. Wrócił stamtąd na krótko przed wybuchem II wojny światowej.

Ława oskarżonych w

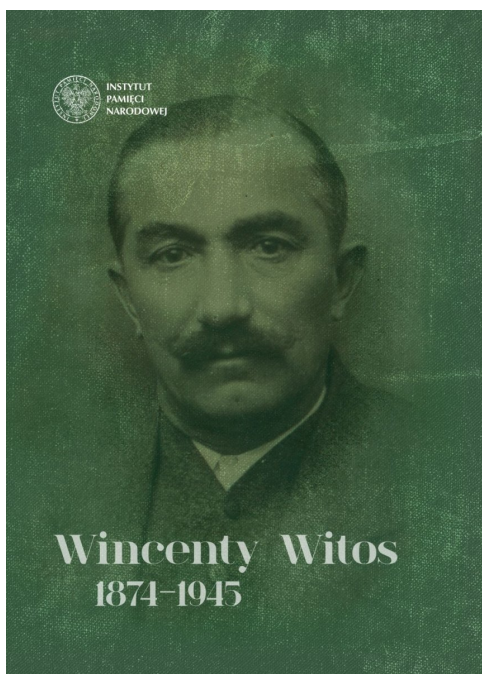
Kopia duplikatu

procesie brzeskim –
Herman Lieberman
(2L), Wincenty Witos
(3L). Sygnatura:
IPNBU-1-4-5-15

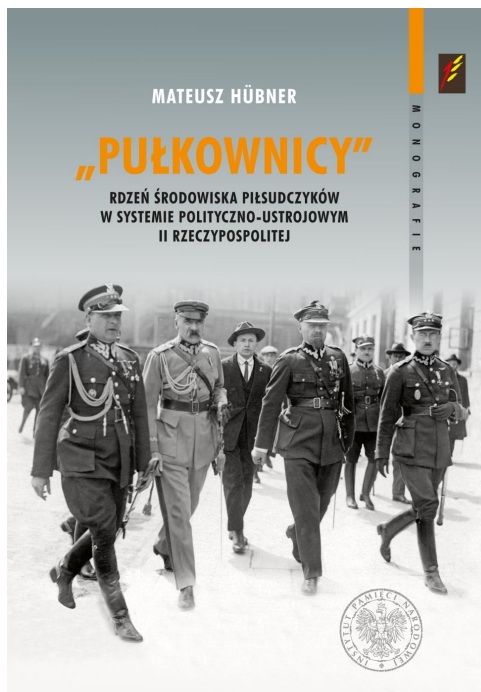
legitymacji poseelskiej
Wincentego Witos.
Sygnatura:
IPNBU-1-4-5-5

Represje działaczy Centrolewu trwały do 1939 r. Dopiero po klęsce wrześniowej, 31 października 1939 r., prezydent RP na uchodźstwie Władysław Raczkiewicz wydał dekret, na mocy którego skazanych objęto amnestią.

Polecamy album zatytułowany [Wincenty Witos 1874-1945](#), wydany przez Instytut Pamięci Narodowej w 2010 r. Publikacja ta przybliży czytelnikom, zwłaszcza młodym, sylwetkę tego wybitnego Polaka oraz okres historyczny, w którym żył.

Zachęcamy także do zapoznania się z publikacją Mateusza Hübnera [„Pułkownicy”. Rdzeń środowiska piłsudczyków w systemie polityczno-ustrojowym II Rzeczypospolitej](#) (seria: „Monografie”), wydaną przez IPN w 2020 r. Praca łączy rys biograficzny członków grupy „pułkowników” – jednego z najciekawszych i najbardziej wpływowych środowisk politycznych II Rzeczypospolitej – z szeroko zakrojoną problematyką polityczną, obejmującą zarówno analizę mechanizmów walki o władzę, jak i kwestie ideologiczne.

Polecamy również teksty popularnonaukowe poświęcone Wincentemu Witosowi zamieszczone w portalu przystanekhistoria.pl:

[Wincenty Witos i Stanisław Mierzwa. Ludowcy w służbie Rzeczypospolitej](#)

[Lider ludowców Wincenty Witos \(1874-1945\).](#)